Înainte de a trece la încheierea acestui scurt „panoramic" al erorilor, poate că este cazul să lămurim nedumerirea cîtorva, care ar înclina să situeze mărcile în poziția răsturnată (tête-bêche) tot în rîndul erorilor. Aceasta pe considerentul că, în fond, ar fi vorba tot de o greșeală, în paginarea lor în cadrul colilor. Aci este de subliniat că perechile răsturnate sînt formate din două exemplare avînd aceleași caracteristici tehnice. Luate sub lupă fiecare în parte, nu se relevă, deci, abateri de la normal. Asimilarea lor cu unele perechi formate din mărci purtînd valori diferite nu se justifică: acolo am avut de-a face cu mărci deosebite, devenite erori prin faptul diferențierii de culoare față de marca „bază". La perechile răsturnate de aceleași valori această diferență nu există.

Tête-bêche-urile nu se înscriu deci în rîndul erorilor.

Dacă prezența erorilor în colecție conferă un plus de atractivitate, acceptarea lor în colecție pune filatelistului probleme serioase. În primul rînd, trebuie să țină seama că numai erorile cu statut poștal și filatelic incontestabil ,îndeplinind condițiile de bază despre care s-a mai vorbit, își pot găsi locul în rînd cu celelalte materiale ale colecției. Prezența unor așa zise „erori" cu statut dubios, duce la depunctara drastică în faza de apreciere de către juriu.

În al doilea rînd, nu trebuie uitat că erorile majore au dreptul la un loc de frunte în ansamblul colecției, în timp ce acele minore sau varietățile, și mai ales simplele abateri de mică însemnătate, ar trebui să-și găsească loc mai ales în colecțiile specializate. Și chiar în cazul acestora, cele cu statut dubios, rebuturile de fabricație, nu ajută mult la aprecierea colecțiilor în faza de competiție. Ele pot prezenta un interes pentru cel ce alcătuiește colecția, dar aceasta nu presupune, implicit, că se vor bucura de mare apreciere și din partea terților. Concluzia logică este, deci, că la procurarea unor astfel de materiale, afară de aprecierea lor critică sub aspectul strict tehnic, filatelic ,se mai cere și o prudență și chiar foarte strînsă estimare sub cel valoric.

În concluzie: erorile sînt adevărate podoabe ale unei colecții. Cînd au un caracter cert filatelic-poștal, ele sînt unanim apreciate și dau farmec exponatului. Prezența erorilor minore este mult mai puțin utilă, iar cea a rebuturilor de fabricație ar trebui să se mențină numai în spațiul de răsfoire personală a colecției. Satisfacție care s-ar justifica, într-o măsură, numai în cazul cînd n-ar comporta eforturi sau sacrificii prea mari la procurarea lor.

Dacă în cazul procurării de la terți, colecționarul este confruntat cu semne de întrebare și cu ezitări, el ar trebui să nu uite că la originea admiterii și catalogării majorității erorilor care fac bucuria atîtor filateliști, au stat atenția și căutarea migăloasă, examinarea amănunțită și cu multă dragoste a tuturor mărcilor care au trecut prin mîna lor. Rolul întîmplării nu poate fi — evident — tăgăduit. Dar ascuțirea spiritului de observație, curiozitatea cercetării a adus de multe ori satisfacții care au răsplătit din plin străduințile, încununînd visul căutătorilor de erori.

Și chiar dacă nu toți vor da de urma unor erori senzaționale, le va rămîne bucuria de a practica o filatelie de studiu și de cercetare, de a identifica materiale apte a figura — ca varietăți sau simple anomalii — în colecții specializate.

N. T.

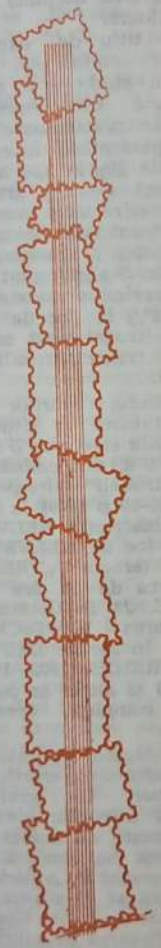

IPOTEZE

COMENTARIU ASUPRA EMISIUNII DE MĂRCI UZUALE 1919—1928

Această emisiune denotă dificultățile extraordinare ale epocii în care a apărut prin neprevăzutul situației (dublarea teritoriului și a populației după primul război mondial), precum și prin continua scumpire a tarifului poștal.

Emisiunea a avut ca scop satisfacerea strictă a necesităților poștale și a fost ghidată de cererile acesteia.

Este o emisiune cu un desen simplu (ușor de falsificat).

Datorită faptului că a apărut într-o perioadă foarte lungă (aproape un deceniu), cu repetate reemiteri, cu schimbări de culoare, modificări de modele și tipuri, precum și a lipsei de informații certe asupra datelor de emitere și circulare, există numeroase hiatusuri în cunoașterea exactă și clasificarea corectă filatelică.

Pentru un filatelist această emisiune ridică numeroase semne de întrebare și anume:

— este o singură emisiune sau nu?

— de ce există două modele distincte?

— de ce s-au emis aproape simultan cele două modele?

— de ce s-a renunțat la primul în favoarea celui de al doilea model după 1922?

— de ce s-au utilizat mai multe culori pentru o aceeași valoare?

— de ce s-au emis mai multe tipuri pentru o aceeași valoare?

— ș.a.m.d.

Există deci la o primă examinare o serie de bizarerii în această emisiune, care apar astfel pentru că nu mai cunoaștem astăzi motivația lor, deoarece încă nu s-au găsit documente care le-ar putea lămuri.

A răspunde stereotip sau simplist la întrebările pe care le ridică această emisiune cred că este greșit; probabil au fost motive diferite pentru situații diferite.

Pornind de la ideea că marca pe lîngă destinația sa comercială constituie și un *document istoric*, avînd un mesaj informațional înglobat în calitățile sale intrinseci voi căuta ca descifrîndu-l să lămurim o serie de probleme greu de înțeles la o primă examinare.

Prin corelarea atît a celor două modele între ele, cît și cu alte emisiuni anterioare, simultane și ulterioare vom constata o serie de lucruri surprinzătoare.

De remarcat că datele de emitere pe care le-am obținut din lucrările menționate bibliografic au fost luate în unele situații contradictorii cu oarecare circumspecție.

Clasificarea filatelică a acestei emisiuni trebuie să se facă după criterii multiple: model, culoare, tip, hîrtie, dantelură, dată de emitere, ș.a. Clasificarea numai după data emiterii (dacă considerăm corecte datele pe care le avem) se pretează la numeroase inadvertențe (de exemplu: 15 b. hîrtie albă din primul model s-a emis concomitent cu valorile din hîrtia gri; sau în același an, 1920, s-au

emis atît valorile pe hîrtie albă ale primului model, cît și valorile de tip A din modelul doi — dar cu toate acestea, nimănui nu i s-ar părea plauzibil să le considere o singură serie).

Din această cauză, clasificarea filatelică nu trebuie făcută întotdeauna mecanic. strict cronologic după data emiterii (de altfel, acest punct de vedere nu este o noutate existînd precedente clasice — vezi CMPR 74 — Cap de bour emisiunea a II-a nr. 5—7; emisiunea București 43—47; emisiunea Vulturi 57—61; 62—69, ș.a.).

Problemele esențiale cu care a fost confruntat cel care a aprobat apariția acestei emisiuni sînt următoarele:

— alegerea culorilor atît pentru utilitatea comercial-poștală, cît și ca aspect estetic filatelic;

— alegerea valorilor celor mai potrivite pentru combinațiile necesităților de francare.

Existența unor eseuri de culoare, precum și a unor valori ce nu au mai apărut (20b., 30L.), demonstrează că s-au selectat cu multă atenție, și nu întîmplător au apărut valorile, culorile și tipurile în ciuda dificultăților momentului.

Culoarea, în special la mărcile uzuale de mare tiraj, are o mare importanță pentru că datorită ei se pot evita confuziile comerciale, precum și o mai ușoară verificare a corectitudinii francării.

Analiza primului model arată că acesta este mai unitar pentru că a fost tipografiat într-o perioadă mai scurtă, de aceea este mai ușor de clasificat și explicat (vezi tabel 1).

Corelarea cu cărțile poștale demonstrează că primul model datează sigur încă din 1919.

Utilizarea hîrtiei gri în primul model (dînd o serie de șapte valori) se explică fie prin folosirea unor stocuri de „hîrtie de război" din economie de investiții (mai plauzibil), fie prin solicitarea unor tipografii particulare (C. Sfetea) pentru a face față cererii foarte mari.

Totuși, aceste explicații nu sînt suficiente — de exemplu nu explică de ce valoarea de 15b. brun hîrtie albă s-a făcut simultan cu seria pe hîrtie gri și mai ales nu se explică de ce lipsesc valorile de 50b. și 2L. galben la prima emitere (dacă pentru 2L. se poate incrimina că nu a fost necesară această valoare mare inițial, emiterea valorii de 50b. galben-portocaliu fiind suspectă mai ales că a fost una din valorile și culorile de bază neschimbată la ambele modele și de aceea, personal, cred că a existat și valoarea de 50b. pe hîrtie gri).

Valorile nedantelate pe hîrtie gri (4 valori) constituie indubitabil un accident și acest lucru este dovedit atît de faptul că apar numai la valorile cu tiraj foarte mare cît și de faptul că există și exemplare parțial nedantelate.

Examinarea culorilor și corelarea cu emisiunile anterioare ne arată că primul model este tradiționalist din punct de vedere al culorilor impuse de U.P.U.

Iată exemplificarea:

— 1 b. negru: CMPR 74 — 136, 216, 351

— 5 b. verde: 50, 59, 65, 78, 85, 96, 110 (fgh), 116, 126, 137, 144, 158, 162, 166, 170, 175, 185, 193, 205, 208, 218, 223, 234, 352

— 10 b. roșu: 51, 66, 79, 86, 111 (fg), 117, 127, 138, 145, 159, 163, 167, 171, 176, 186, 194, 206, 209, 219, 224, 235, 353

— 15 b. brun: 55, 60, 67, 80, 87, 236

— 25 b. albastru: 53, 56, 61, 68, 81, 88, 113 (fh), 119, 129, 147, 151, 169, 178, 188, 196, 211, 225, 237

— 50 b. portocaliu: 54, 69, 82, 89, 107 (abcdfh), 121, 131, 149, 153, 180, 199, 213, 228, 241

— 1 L. verde: 140, 242

— 2 L. galben: 109 (af), 123, 135, 155, 182, 192, 202, 243

Nerecunoașterea oficială (pentru că sînt totuși trecute în cataloage) a seriei Ziariști — 1920 — Ujsagirok, este eronată pentru că așa cum a demonstrat-o filatelistul Ilea, dezavuarea nu a avut nici în trecut un temei legal (ci numai o justificare de moment pentru a evita tentativa de speculă filatelică). Consider că este mult mai înțelept și corect să o catalogăm franc ca pe o serie distinctă cu caracter local, dar legală și oficială poștal.

Seria pe hîrtie cu scame (3 valori) trebuie recunoscută și ea distinct pentru că o separă de seria standard nu numai tipul de hîrtie, ci și anul emiterii.

Imperfecțiunile seriei etalon fiind evidente (verde pentru 5 b. și 1 L; galben-portocaliu pentru 50 b. și 2L.) se încearcă corectarea lor în 1921 — 1 L devine roșu și 2 L albastru; iar 10 b. devine vișiniu pentru a evita confuzia cu nou apărutul 1 L; și 50 b. din galben devine portocaliu-roz.

Alegerea culorilor nu este prea fericită și în 1922 — 2 L devine roz din albastru (pentru a evita confuzia cu 3 L. albastru din modelul doi).

De remarcat concordanța culorilor cu unele valori din seria Alba Iulia (25 b. brun din ambele modele; 2 L. roșu din primul; 5 b. negru și 3 L. albastru din al doilea model).

Valoarea de 25 b. brun nedantelată pe hîrtie albă trebuie, cred, considerată eseu (pentru aceasta pledînd raritatea) și ca atare, plasarea alături de nedantelate și cotarea exagerat de mare sînt eronate pe hîrtie gălbuie este decupeu pentru formulare de telegrame.

Alăturînd cronologic cele două modele se observă că inițial s-au completat, apărînd un nou factor de diferențiere al valorilor (3b. de 1b negru; 5L. de 5b. și 1L. verde), dar ulterior modelul I se va substitui complet.

Iată de ce are dreptate Celarianu C. cînd consideră aceste mărci ca pe o singură emisiune.

Corelarea între ele a celor două modele ne demonstrează de ce s-a schimbat modelul și de ce s-a renunțat la primul dintre ele.

— Primul model epuizase neinspirat culorile de bază și dacă ar fi figurat în continuare ar fi fost un haos imens (de exemplu: verde — 5b., 1L., 5L., 60b., 10b., 2L.; albastru — 25b.,, 2L., 3L., 6L., 7,50L., 10L., ș.a.m.d.).

Al doilea argument în favoarea modelului doi constă din cartușul valorii prea mic la primul, la care se și observă că valorile formate din două cifre, ca să încapă, impun modificarea înscrierii

De altfel, în esență, diferența între modele nu constă numai în dimensiunea bustului, cît mai ales în dimensiunea cartușului valorii.

Analiza modelului doi, acesta fiind cu mult mai complex, ne arată că s-a remaniat din mers pentru a fi la curent cu continua scumpire a tarifului poștal, dar și cu strădania de a găsi o nouă formulă a culorilor (vezi tabel 2).

Corelarea modelului doi cu emisiunile concomitente și ulterioare ne permite o mai corectă clasificare a acestuia și demonstrează cristalizarea unei noi tradiții.

Secvențele modelului al doilea sînt următoarele:

— *în 1920* apare tipul A (FT) în care: valoarea de 3b. arată scumpirea tarifului poștal pentru ziare; 30b. violet, o apariție meteorică; și 5L. verde (neinspirat ales pentru posibilitatea confuziei cu 5b. și 1L. verde din primul model; de aceea, în 1921, 1L. va fi schimbat în roșu).

— *din 1921* apare tipul B (MF) cu 25b. brun (culoare asemănătoare cu 25b. din primul model și cu aceeași valoare din seria Alba Iulia).

Totuși, apariția acestei valori este o curiozitate pentru că existau în circulație la acea dată din primul model 25b. albastru din 1920 și brun din 1921.

— *în 1922 apar:* 5b. negru care denotă o nouă scumpire a tairfului poștal la ziare (concordant cu 5b. din seria Alba Iulia); 50b. portocaliu tip I (continuă culoarea inițială din modelul prim); 60b. verde (dar aici posibilitatea de confuzie cu 5b. verde, 1L. verde și 5L. verde — de aceea toate vor dispare); 1L. violet tip I abia aici poate fi clasat deoarece:
este de tip B, iar pînă la acea dată circulau valorile de 1L. verde și roșu din primul model, și 30b. violet (culoare asemănătoare) din modelul II (valoarea avea un precedent în Asistența Socială și de aici se optează definitiv la 1L. pentru această culoare); 2L. roz (uniformizare cu 2L. roz din primul model și cu aceeași valoare din seria Alba Iulia); 3L. albaștru (posibilitate de confuzie cu 25b. albastru din 1920 și 2L. albastru din 1921 din primul model, dar concordanță cu aceeași valoare din seria Alba Iulia).

Deoarece devine tot mai dificilă coroborarea celor două modele, din 1923 se renunță definitiv la primul și se optează ferm în favoarea celui de al doilea (care, din complementar, ajunge astfel subs'tutiv) pentru argumentele mai sus menționate.

— *în 1923*: 10b. verde (avînd ca precursor 10b. Din Asistența Socială.
3L. roz mat (tip I și II) schimbare de culoare din cauza valorii următoare: 6L. albastru.

— *în 1924*: 10b. oliv (a fost tipografiat pentru ca verdele să poată fi dat altei valori, dar 10b. verde neepuizîndu-se, nu a mai apucat să circule);
50b. portocaliu tip II; 1L. violet tip II; 2L. verde tip I, 3L. brun tip I și II (ceea ce denotă continua căutare a culorii pentru această valoare); 6L. roșu (se schimbă culoarea pentru a-l diferenția de valorile următoare); 7,50L. bleu; 10L. albastru.

— *în 1925*: 25b. cărămiziu (pentru că brunul din 1921 a fost dat altor valori); 1L. violet tip III; 2L. verde tip II; 3L. portocaliu tip III (pentru a-l diferenția de 25b., dar alegerea este nereușită pentru că e prea asemănător cu 50b.); 5L. brun tip I.

— *în 1926*: 50b. portocaliu tip III; 3L. carmin tip IIII (variind de la carmin închis la deschis — lie de vin) și 6L. oliv (aici trebuie menționată concordanța cu seria Ferdinand 60 ani; 10b. verde, 1L. violet, 2L. verde, 3L. carmin, 6L. oliv și 10L. albastru).

— *în 1927*: 2L. verde tip III, 3L. roșu tip III (variind de la roșu la roz), 5L. brun tip II (concrodanță cu seria Jubilcul Societății de Geografie: 1L. violet, 2L. verde, 3L. roșu carmin; 5+5L. albastru, 6L. oliv și seria Cincantenarul Independenței: 2L. verde, 5L. brun, 7,50L. și 10L. albastru).

— *în 1928*: se utilizează pentru factaj valoarea de 10b. verde din care rămăsese încă un stoc apreciabil (ceea ce dovedește încă odată tipografierea ulterioară a valorii de 10b. oliv, care nu a mai avut cînd să circule pentru că s-a retras această emisiune).

Deși este o marcă de factaj trebuie alăturată la această emisiune ca o serie cu destinație aparte (așa cum de exemplu în seria din 1915 de timbre de ajutor valoarea de 10b. era pentru factaj). Această marcă este ultima reînființare a timbrului de factaj.

Clasificarea mai sus expusă pentru modelul doi pare logică filatelic.
Se ridică însă la acest model încă o serie de întrebări:

1. De ce valorile de 2L., 3L. și 5L. au atît culori, cît și tipuri diferite?

Argumentul că apar mai multe tipuri pentru că datorită tirajului mare s-au uzat plăcile nu este valabil, pentru că de exemplu 3b., 5b. și 10b. emise sigur în tiraje enorme nu prezintă semne de uzură la cifre; ba mai mult încă, la valorile de 10b. și 6L. s-a schimbat culoarea, dar nu și tipul (deci s-au utilizat aceleași plăci).

2. De ce la valorile de 50b. galben-portocaliu, 1L. violet, 2L. verde și 5L. brun se schimbă tipul, dar nu și culoarea?

Pentru că cel care a elaborat această emisiune a gîndit-o și și-a dat seama că va trebui să aibă niște repere fixe (nu se puteau schimba din nou toate culorile pentru că s-ar fi repetat încurcătura cu primul model) și s-a oprit la aceste valori pe niște culori etalon, dar pentru a le marca evoluția în timp le-a schimbat tipul.

3. De ce s-au schimbat culorile și s-au combinat diverse tipuri la valoarea de 3L.?

Iată o problemă care a pasionat nume cunoscute (Celarianu, Demetrescu), dar la care se răspunde mai greu. Într-adevăr, valoarea cea mai vitregită este această „fatidică" 3L. care a avut culori diferite (albastru, roz, brun, portocaliu, carmin și roșu) și trei tipuri diferite.

Însă faptul că 3L. roz mat are numai coli simple de tip I sau mixte iar 3L. brun are pe lîngă acestea și coli de tip II dovedește că aceasta este plasarea corectă cronologcică a mărcilor respective.

Valoarea de 6L. a luat diverse culori (albastru, roșu și oliv) ca efect al celorlalte modificări efectuate în timp.

De altfel în privința culorilor există părerea greșită că au fost utilizate cu multă neglijență și așa au apărut varietățile.

În realitate s-a dat multă atenție culorilor, mai mult chiar, s-a căutat corectarea din mers a celor asemănătoare. De exemplu, în primul model culoarea inițială a valorii de 10b. era roșu, dar ulterior pentru a-l deosebi mai ușor de culorile nou apărute (1L. roșu — 1921 și 3L. roz — 1922) i s-a dat o tentă vișinie; 50b. era galben la origine, dar pentru a-l deosebi mai ușor de 2L. i s-a dat ulterior o tentă portocalie. De altfel, cred că 50b. galben a existat și în prima serie pe hîrtie gri din 1919. La fel, valorile 15b. brun, 40b, bistru și 25b. brun sînt destul de asemănătoare de aceea s-a renunțat la ele.

În modelul al doilea, culorile asemănătoare sînt și mai numeroase (negru: 3b. și 5b.; violet: 30b. și 1L.; verde: 5L., 60b., 10b. și 2L; brun: 25b. 3L.; roz: 2L., 3L., 25b.; albastru: 3L., 6L., 7,50L., 10L.; oliv: 10b., 6L.) de aceea este mai evidentă căutarea unor tente care să le deosebească mai clar.

Seismele cromatice din modelul doi au făcut să se nască o nouă tradiție pentru aproape un deceniu și iată dovada:

— 1L. violet: CMPR 74 — 425, 444, 451, 460, 468, 473, 482, 486, 495, 504, 523, 546, 557, 575, 580, 586, 597, 606, 617, 625, 642, 658, 685.
— 2L. verde: 426, 445, 452, 461, 474, 483, 487, 496, 505, 510, 515, 524, 547, 576, 581, 587, 598, 611, 618, 626, 643, 652, 660. 693.
— 3L. roz carmin: 427, 462, 475, 497, 588, 599, 612, 619, 636, 661.
— 5L. brun: 428, 463, 484, 517.
— 7,50L. ultramarin: 429, 432, 454, 464, 465, 478, 494, 528, 550, 591, 609, 623, 634, 647.
— 10L. albastru: 530, 433, 442, 449, 455, 466, 467, 479, 485, 501, 507, 518, 529, 531, 540, 543, 551, 578, 583, 592, 602, 610, 622, 624, 629, 635, 638, 648, 655.

Această emisiune constituie un „caz aparte" în filatelia românească datorită condițiilor și modului în care a apărut (deși modernă are unele caractere ce o aseamănă cu mărcile clasice).

Deci pentru a o clasifica filatelic trebuie avută o atitudine eclectică pentru fiecare din valori și să se țină cont de o constelație de factori: desen (model), valoare, culoare, hîrtie, gumă, dantelură, anul emiterii (pe cît este posibil de stabilit și plauzabil de acceptat!), tip, supratipar și destinație.

Cred că aceste dificultăți de studiere a emisiunii de mărci uzuale 1919—1928 (prin număr mare de serii, varietăți de culori, danteluri, tipuri, precum și existența multor falsuri) nu sînt un aspect peiorativ, ci din contra, îi dau „culoare" și particularitate.

De aceea, de această emisiune se poate apropia afectiv numai un cunoscător și un pasionat al filateliei. Marca uzuală din acea perioadă se vede des, se găsește relativ ușor, dar se înțelege și cunoaște foarte greu.

Traian Ataman

BIBLIOGARFIE

MUREA P. — Istoricul timbrelor poștale românești 1858—1958. Valoarea și importanța lor culturală și filatelică. Tipografia Rapid. Timișoara, 1938

A. D. (autor neidentificat) — Un fals din emisiunea 1919—1926. Regele Ferdinand. Revista filatelică 1944

COHEN E. — Contribution à l'étude des essais des timbre postes de Roumanie. Lisabonne, 1945

KONRAD F. — Cataloage filatelice 1946—1947—1948 Oradea

NICOLAU A. — Contribuții la cunoașterea mărcilor uzuale românești tip Ferdinand. Craiova — manuscris

CELARIANU C. — Contribuțiuni la emisiunea uzuală 1919—1926. Filatelia 1964, nr. 1, pg. 4—5
— Falsurile cunoscute la emisiunile uzuale din 1919—1926. Filatelia 1969, nr. 2, pg. 4—5

DEMETRESCU I. C. — Mărcile uzuale 1920—1926. Problema plăcilor de 3 lei cu tipuri combinate. Filatelia 1968, nr. 8, pg. 9 și 14
— Microsemne relevante la mărcile uzuale 1920—1926. Filatelia 1973, nr. 4, pg. 6—8
— Eșecurile mărcilor uzuale 1920—1926. Filatelia 1976, nr. 2, pg. 4—5 și nr. 3 pg. 4—5

NOWAK F. — (citat de Demetrescu I. C.)

ORĂDEANU T. — Hîrtia la emisiunea de mărci uzuale 1919—1920. Îndreptarul filatelistului. București 1969, pg. 79—83

DRAGOMIR K. — Material prelucrat în Catalogul Mărcilor Poștale Românești 1974, pg. 183—189